

«Μια Σύγχρονη Οδύσσεια»

Κείμενο της ομιλίας του Λουκά Τσούκαλη

στην παρουσίαση του βιβλίου του Γιώργου Βασιλείου

Αμφιθέατρο του Υπουργείου Εξωτερικών, Γ. Κρανιδιώτης

15 Οκτωβρίου 2013

Ήταν μεγάλη μου τιμή όταν ο Γιώργος Βασιλείου μου ζήτησε να γράψω τον πρόλογο του πρώτου τόμου της αυτοβιογραφίας του, ένα οδοιπορικό της οικογένειας Βασιλείου με πολλούς σταθμούς και μεγάλες περιπέτειες, μια σύγχρονη Οδύσσεια, όπως δικαίως την αποκαλεί ο ίδιος. Ο πρώτος τόμος τελειώνει με την εκλογή του Γιώργου Βασιλείου στην Προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1988.

Είναι μια κυριολεκτικά απίστευτη ιστορία που σας συστήνω να τη διαβάσετε, μια κινηματογραφική ταινία που περιμένει τον σκηνοθέτη της. Άλλωστε, το υλικό είναι ήδη έτοιμο και δεν αποτελεί αποκύημα φαντασίας κάποιου εμπνευσμένου συγγραφέα.

Ξεκίνησα τον πρόλογο γράφοντας ότι τα πιο συναρπαστικά παραμύθια είναι συνήθως οι πραγματικές ιστορίες ανθρώπων που βρέθηκαν στη δίνη ενός ανεμοστρόβιλου ιστορικών γεγονότων και μεγάλων αλλαγών, όχι πάντα με δική τους επιλογή. Ήταν κυρίως δική τους επιλογή στην περίπτωση των γονιών του Γιώργου Βασιλείου.

Το βιβλίο είναι η ιστορία της μιας από τις δύο πλευρές μιας ολόκληρης γενιάς που βρέθηκαν απέναντι, σε μια συναρπαστική εκδοχή της, που περνάει μέσα από τον ελληνικό εμφύλιο, την εξορία και την επιστροφή μετά από χρόνια στην πατρίδα. Η ιστορία ανθρώπων που πίστεψαν, αγωνίστηκαν, απογοητεύτηκαν αλλά στο τέλος κατάφεραν με πολλή προσπάθεια, συμφωνώντας τουλάχιστον στα δημοκρατικά στοιχεία με εκείνους της άλλοτε απέναντι πλευράς, να κτίσουν τις βάσεις για την εθνική ανεξαρτησία, τη δημοκρατία και την ευημερία σε Ελλάδα και Κύπρο.

Ήταν η γενιά που με πολύ ιδρώτα και αίμα, με θυσίες, άπειρες αντιφάσεις και εσωτερικές συγκρούσεις, πέτυχε τελικά να ξεφύγει από το σύνδρομο της μικρής και μίζερης Ψωροκώσταινας, να ανοίξει τα παράθυρα προς τα έξω και να δημιουργήσει τις προοπτικές για μια ευρωπαϊκή Ελλάδα και μια ευρωπαϊκή Κύπρο, που θα μπορούν με αυτοπεποίθηση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός κόσμου που αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς.

Το οδοιπορικό της οικογένειας Βασιλείου ξεκινάει από την Κύπρο, συνεχίζει στην Αθήνα, τη Μυτιλήνη, το Αϊβαλί και τη Σμύρνη, μετά Γράμμος-Βίτσι, Αλβανία, Τασκένδη, Παρίσι, Βιέννη, Βουδαπέστη, και πίσω στην Κύπρο. Μέσα από τη βιωματική εμπειρία μιας οικογένειας, βλέπουμε να εκτυλίσσεται η ιστορία μισού περίπου αιώνα στην Ευρώπη, του 20^{ου} αιώνα των μεγάλων ιδεών που συχνά διαφεύστηκαν, των σκληρών συγκρούσεων που άφησαν εκατομμύρια θύματα πίσω τους, του αιώνα της προόδου και της οπισθοδρόμησης, του αιώνα των αντιθέσεων.

Οι πλούσιες και συνάμα δύσκολες εμπειρίες από τα νεανικά του χρόνια, από τις πανεπιστημιακές σπουδές σε διάφορες χώρες, την Ουγγρική επανάσταση και τη Σοβιετική εισβολή του 1956 που την έζησε από μέσα – μας θυμίζει το αστείο που κυκλοφορούσε στη Βουδαπέστη πριν την εισβολή «Πες μου σύντροφε φτάσαμε στο τελικό στάδιο του κομμουνισμού ή ακολουθούν και χειρότερα;» - τη δουλειά στο ραδιόφωνο, στο εργοστάσιο ως τερναδόρος και αργότερα στα αγγλικά τραίνα σημάδεψαν, υποθέτω, σε μεγάλο βαθμό την προσωπικότητα που διαμόρφωσε ο Γιώργος Βασιλείου στη συνέχεια και που γνωρίσαμε στο δημόσιο βίο του.

Κοσμοπολίτης, με ανεξάρτητο και δημιουργικό πνεύμα που δεν συμβιβάζεται εύκολα με την επικρατούσα άποψη όποια και αν είναι, με γνώση και ρεαλισμό, αποστροφή στις μαξιμαλιστικές θέσεις και τους υψηλούς τόνους που κυριαρχούν συνήθως στον πολιτικό διάλογο σε Ελλάδα και Κύπρο, ο Γιώργος Βασιλείου υπήρξε και συνεχίζει να είναι ένα δημόσιο πρόσωπο που μιλάει με στοιχεία και όχι με γενικότητες και αφορισμούς, που προτιμάει τις πράξεις και όχι τα πολλά λόγια.

Να προσθέσω επίσης ότι ο Γιώργος Βασιλείου είναι μνημένος στα μυστήρια της οικονομίας και διαθέτει σαφή αντίληψη του τι σημαίνει στην πράξη σωστή διαχείριση, στοιχεία που δυστυχώς δεν συναντάμε συχνά στο δημόσιο βίο της Ελλάδας, πιθανόν ούτε και της Κύπρου. Άλλωστε, πριν εκλεγεί Πρόεδρος είχε υπάρξει ένας πετυχημένος επιχειρηματίας που επένδυσε στη γνώση και προσέφερε δουλειά και προοπτικές σε πολλούς νέους με σπουδές στην Κύπρο.

Ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και στη συνέχεια ως επικεφαλής της διαπραγματευτικής ομάδας για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Γιώργος Βασιλείου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη του ευρωπαϊκού στόχου για την πατρίδα του. Και μόνον για αυτό, η Κύπρος του οφείλει πάρα πολλά.

Επεδίωξε επίσης ενεργά τη λύση του Κυπριακού, αναζητώντας τη συναίνεση στο εσωτερικό και τους συμμάχους εκτός συνόρων. Προώθησε σημαντικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, όπως την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου, μια καινοτόμο φορολογική μεταρρύθμιση και πολλά άλλα θεσμικά μέτρα, παρακαταθήκη για τους επόμενους.

Ήταν ο πολιτικός που δεν ισχυριζόταν ότι για όλα τα στραβά φταίνε οι άλλοι, ούτε πίστευε ότι η αναβολή αποτελεί την καλύτερη επιλογή για τα δύσκολα προβλήματα που αντιμετώπιζε. Τις όποιες συγκρίσεις με πολλούς άλλους πολιτικούς, σίγουρα εξαιρούνται οι παρόντες, τις αφήνω σε σας να τις κάνετε, αν έχετε το κουράγιο.

Θα μπορούσε μια τέτοια προσωπικότητα να αναδειχθεί στο ύπατο αξίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, αν δεν υπήρχε το προεδρικό σύστημα; Πολύ αμφιβάλλω. Η απευθείας εκλογή, σε συνδυασμό με μια συγκεκριμένη συγκυρία, επέτρεψε την υπέρβαση. Και στην περίπτωση του Γιώργου Βασιλείου, η υπέρβαση υπήρξε πολύ θετική για την Κύπρο.

Είναι αλήθεια ότι τα προεδρικά συστήματα αφήνουν χώρο για την υπέρβαση – δέστε και το παράδειγμα του προέδρου Ομπάμα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αλλά η υπέρβαση μπορεί να είναι και πολύ καλή και πολύ κακή. Αυτά έχουν τα προεδρικά συστήματα.

Το βιβλίο που παρουσιάζουμε τελειώνει το 1988. Έπεται όμως η συνέχεια που την περιμένουμε όλοι με πολύ ενδιαφέρον. Επιτρέψτε μου εδώ να κάνω ένα άλμα στο χρόνο και να έρθω στο σήμερα, στο 2013. Η Ελλάδα και η Κύπρος, με διαφορά ολίγων χρόνων, έφτασαν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Για την ακρίβεια, θα είχαν χρεοκοπήσει και επισήμως χωρίς τη βοήθεια που μας έδωσαν οι ευρωπαίοι εταίροι μας, έστω με όρους επώδυνους, με το ζόρι και πολλές παλινωδίες.

Χρεοκοπήσαμε στην ουσία και όχι μόνον από οικονομική άποψη. Η χρεοκοπία μας έχει έντονα πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία. Ζούμε, στην Ελλάδα τουλάχιστον εδώ και τρία χρόνια, τη βαθμιαία υποβάθμιση του βιοτικού μας επιπέδου και της ποιότητας της ζωής μας γενικότερα, μια κοινωνική τραγωδία σε ένα ολοένα αυξανόμενο κομμάτι του πληθυσμού και τη μερική τουλάχιστον κατάρρευση του λεγόμενου συστήματος της Μεταπολίτευσης.

Το βουητό της λαϊκής οργής, αν και συνήθως υπόκωφο, ακούγεται καθαρά, οι αντισυστημικές δυνάμεις ενισχύονται, οι δημαγωγοί κάνουν γιορτή και κάποιοι άθλιο νοσταλγοί της δικτατορίας ονειρεύονται εκδίκηση. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, δεν είναι διόλου περίεργο να υπάρχουν ανησυχίες ακόμη και για το μέλλον της δημοκρατίας.

Βιβλία, όπως αυτό του Γιώργου Βασιλείου που παρουσιάζουμε σήμερα, μας δίνουν κουράγιο και έμπνευση για να ξεπεράσουμε με επιτυχία αυτήν την πολύ δύσκολη και επικίνδυνη καμπή στη νεότερη ιστορία της χώρας μας. Δεν είναι άλλωστε η πρώτη φορά που ο Ελληνισμός αντιμετωπίζει τον κίνδυνο μιας μεγάλης εθνικής καταστροφής, πιθανόν ούτε και η τελευταία. Η Ιστορία διδάσκει ότι είμαστε ικανοί για το καλύτερο, αλλά και για το χειρότερο. Δεν μας αρέσει πολύ η μέση οδός – ίσως φταίει και ο ήλιος και η πολλή ομορφιά αυτού του τόπου που οδηγούν στην υπερβολή.

Ο Ελληνισμός μεγαλούργησε όπου και όποτε επικράτησαν οι απόγονοι του Οδυσσέα, αυτούς που περιγράφει τόσο γλαφυρά στο βιβλίο του ο Γιώργος Βασιλείου, οι Έλληνες με τους ανοικτούς ορίζοντες, αυτοί που είναι έτοιμοι για το μεγάλο ταξίδι και την περιπέτεια, και όχι οι άλλοι, όσοι θέλουν να μας κλείσουν στο μικρό μας εθνικό καβούκι, οι φοβικοί για κάθε τι ξένο και διαφορετικό, αυτοί που αναζητούν μονίμως αποδιοπομπαίους τράγους εντός και εκτός συνόρων, αυτοί που πουλάνε εύκολες και ανώδυνες λύσεις σε τιμές ευκαιρίας, μαζί με τους άλλους, τους φαύλους και τους σύγχρονους Καραγκιόζηδες που ζούνε πάντα εκεί κοντά στο σαράϊ, το οποίο σαράϊ, προσπαθώντας να τη βολέψουν με κάθε τρόπο. Δυστυχώς, όλοι αυτοί οι φοβικοί, οι φαύλοι και οι Καραγκιόζηδες κατέλαβαν όλο και περισσότερο χώρο στην πολιτική, το κράτος, τα πανεπιστήμια και αλλού.

Η Μεταπολίτευση έχει πολλά επιτεύγματα στο ενεργητικό της, όπως η ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών, η ένταξη στο ευρωπαϊκό σύστημα, η οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη. Στην πορεία όμως, πολιτικό σύστημα, θεσμοί και κοινωνία διαβρώθηκαν σε συνθήκες γρήγορου και συχνά εύκολου πλουτισμού, εν μέρει με δανεικά, με υπερβολικό κρατισμό, κομματοκρατία, φτηνό λαϊκισμό και έλλειψη αξιοκρατίας.

Στις δύσκολες μέρες που ζούμε, οφείλουμε να κοιτάξουμε κατάματα την πραγματικότητα που είναι συχνά σκληρή και να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τι πήγε στραβά.

Σίγουρα, το σπάσιμο της μεγάλης χρηματοπιστωτικής φούσκας, της μεγαλύτερης από το 1929, προκάλεσε μια τεράστια κρίση κυρίως στις οικονομίες του Δυτικού κόσμου και γρήγορα μετατράπηκε σε ευρωπαϊκή κρίση, γιατί στην Ευρώπη είχαν πιστέψει πολλοί, προφανώς λαθεμένα, ότι μπορούμε να έχουμε νόμισμα χωρίς κράτος. Θα ήταν λοιπόν πολύ βολικό να πιστέψουμε και εμείς ότι η κρίση στην Ελλάδα, ίσως και στην Κύπρο, είναι απλώς μια ακόμη εκδοχή της κρίσης της ευρωζώνης.

Θα ήταν βολικό, αλλά δεν θα ήταν αλήθεια. Το βιοτικό επίπεδο της χώρας μας, εδώ και χρόνια, δεν ανταποκρινόταν ούτε στην παραγωγικότητα και τις δομές της ελληνικής οικονομίας, ούτε στην ποιότητα των θεσμών, ούτε και στο μορφωτικό επίπεδο της κοινωνίας. Ήταν άρα μια πλαστή ευημερία που γρήγορα κατέρρευσε όταν την κτύπησε το τσουνάμι της κρίσης.

Αφού καταλάβουμε τι πήγε στραβά, θα πρέπει εμείς οι ίδιοι – όχι οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι για μας, ούτε το ΔΝΤ – να συμφωνήσουμε σε ένα εθνικό σχέδιο εξόδου από την κρίση, εξαντλώντας κάθε προσπάθεια για τη διαμόρφωση έστω μιας ελάχιστης εθνικής συναίνεσης. Γιατί χωρίς αυτήν την ελάχιστη εθνική συναίνεση για τα βασικά, οι προοπτικές για τη χώρα είναι δυσοίωνες. Δεν αντέχει η Ελλάδα άλλο διχασμό.

Οι μεγάλες κρίσεις ζητάνε και μεγάλες ρήξεις, μέσα σε δημοκρατικά πλαίσια βεβαίως. Το καινούριο που φαίνεται να θέλει ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας μας για να καλύψει το πολιτικό κενό που δημιουργήθηκε δεν μπορεί να γεννηθεί, πιστεύω, ανακυκλώνοντας παλιά υλικά. Γιατί ο κόσμος δεν θα το πιστέψει. Και έτσι το κενό θα παραμείνει, πεδίο δόξης λαμπρό για λαϊκιστές και άλλους ακόμη χειρότερους. Συγχωρείστε με όμως που παρεκτράπηκα σε πολιτικά σχόλια, εγώ ένας μη πολιτικός.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω το Γιώργο Βασιλείου για μια ακόμη φορά για την τιμή που μου έκανε να μου ζητήσει να μιλήσω στη σημερινή παρουσίαση του βιβλίου του, κυρίως όμως να τον ευχαριστήσω για όλα όσα κέρδισα από τη σοφία που διαθέτει στα αρκετά πλέον χρόνια που έχω την τύχη να τον γνωρίζω. Και θέλω να του ευχηθώ από καρδιάς να αξιωθεί να δει την Κύπρο και πάλι ενωμένη.